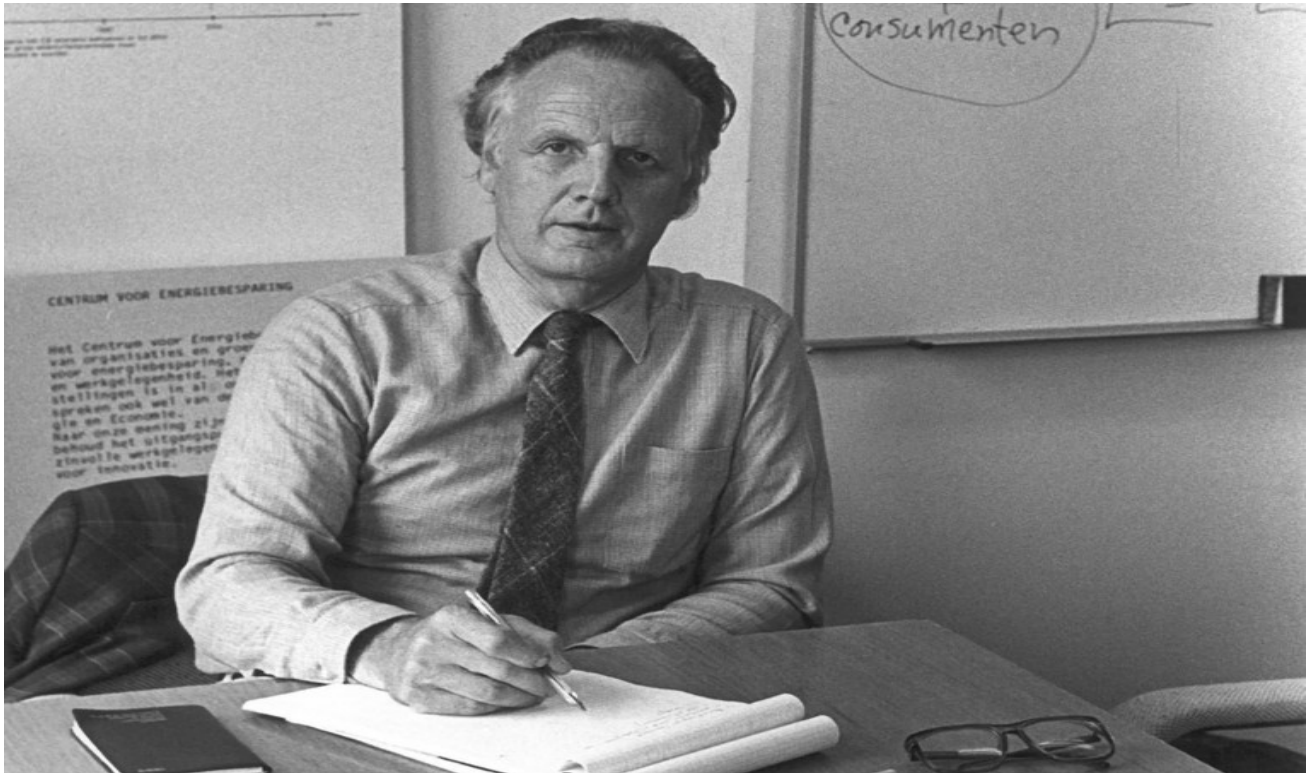

Theo Potma was een koppige denker en zijn tijd ver vooruit

GROEN

Carl Mureau – 20:47, 26 juni 2017

Theo Potma, halverwege de jaren tachtig. © RVNASCHRIFT

Theo Potma (1932 - 2017) had zijn blocnote altijd op zak, of liever nog op schoot. Hij was tot aan zijn dood bezig met het oplossen van problemen, groot en klein.

Als oprichter van CE Delft, dat toen nog Centrum voor Energiebesparing heette, maakte hij vooral naam als pionier van de duurzame economie.

Theo werd gedreven door het idee dat veel dingen beter georganiseerd konden worden', zetten zijn nabestaanden op de rouwkaart. 'Eerst op het technische vlak, later op maatschappelijk en economisch gebied.' Werktuigbouwkundig ingenieur Theo Potma was een geboren uitvinder, die op vernuftige wijze nieuwe technieken bedacht, zoals de vrijezuigermotor en een zelfstabiliserende fiets.

Zijn grootste verdienste lag echter op het conceptuele vlak. Hij dacht in de jaren zeventig al na over een duurzame economie. 'Het vergeten scenario' schreef Potma in 1976. Het was een oproep om het

industriële productieproces in een breder perspectief te plaatsen en ook de productie van grondstoffen en de verwerking van afval in de rekenmodellen mee te nemen. Zo gaf het antwoord op de vraag: wat in plaats van kernenergie? Energiebesparing, bepleitte Potma, minder aardgas oppompen maar energie winnen uit zon, wind, biomassa en aardwarmte. De tijd was er (nog) niet rijp voor, maar dat deed hem niet. Hij was geen meeprater, maar een doordenker.

Theodorus Gerardus Potma groeit op in een katholiek gezin met zeven kinderen in Sneek, waar zijn ouders een schoenenwinkel bestieren. Als kind legt hij al stiekem een leidinkje van beneden naar zijn slaapkamer, zodat hij 's avonds kan luistervinken als zijn ouders de radio aanzetten. Op de bovenverdieping creëert de jonge Theo een werkhok, waar hij zijn eerste stappen als uitvinder zet. Een van de producten die hij hier fabriceert, is een elektrische muizenval. Via ULO en HBS verhuist hij als 18-jarige vanuit Friesland naar de Randstad, om aan de Technische Hogeschool (tegenwoordig Universiteit) in Delft werktuigbouwkunde te studeren. Die overstap is groot, maar Theo vindt snel zijn draai in het studentenleven, waar hij zich onder meer stort op het wedstrijdroeien.

Als afgestudeerd ingenieur vindt Potma werk bij Philips en later bij Van der Heem, waarna hij even aan de slag gaat bij het ministerie van milieu. Die overstap naar de ambtenarij valt niet mee. "Hij werkte daar mee aan de Wet op de geluidshinder", vertelt zijn partner Heleen van Dam-IJdo. "Maar hij was in het bedrijfsleven gewend dat als hij dingen bedacht, hij ze ook snel kon uitvoeren. Bij het ministerie ging dat heel anders, trager."

De milieuproblematiek houdt hem al vroeg bezig. 'Silent Spring' van Rachel Carson, een boek dat in die tijd velen inspireert, raakt ook hem. Het bevat een aanklacht tegen de lichtzinnige wijze waarop mensen met giftige bestrijdingsmiddelen omspringen. Potma woont dan op het platteland, in Berkhout. Hij en zijn buurman maken zich zorgen over de boeren om hen heen die gif spuiten. Het weerhoudt die buurman er niet van om zelf giftig poeder in te zetten om zijn bonen op de erfscheiding te beschermen tegen rupsen. Potma concludeert dat bewustwording alleen niet

voldoende is om het milieu te sparen. Net zo belangrijk is dat je kennis omzet in actie. Zelf wordt hij lid van Milieudefensie, waar hij later toetreedt tot het bestuur.

Kerncentrales

In 1976 brengt het kabinet-Den Uyl het Structuurschema Elektriciteitsvoorziening uit, waarin gekozen wordt voor kernenergie. De milieubeweging heeft, onder meer vanwege het nucleaire afvalprobleem, grote bezwaren tegen de bouw van kerncentrales. Maar wat is het alternatief?

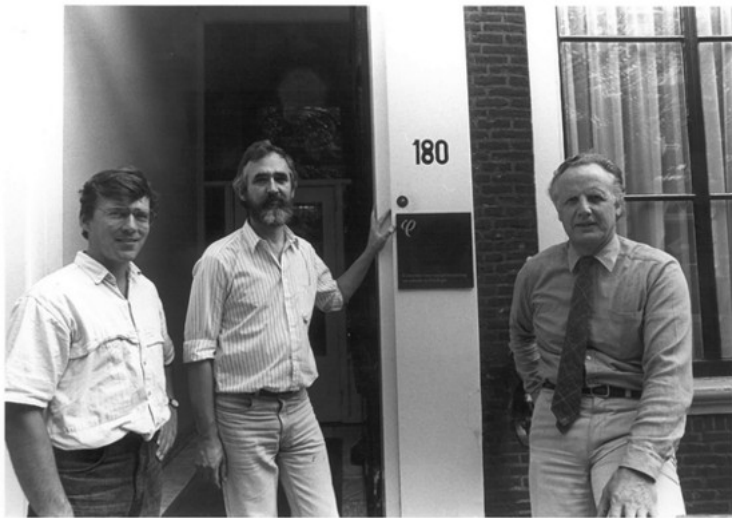
Uitgedaagd door zijn kompanen bij Milieudefensie buigt Potma zich over dit vraagstuk. Het leidt tot de voorloper van zijn eerder genoemde Vergeten Scenario, de nota 'Energiebeleid met minder risico'.

"Dat was een visionair werkstuk van een originele en koppige denker", stelt Frans Rooijers, huidig directeur van CE Delft. De oprichting van dat bedrijf vloeit direct voort uit Potma's notitie over die duurzame economie. Ambtenaren van economische zaken noemen het verhaal 'niet realistisch' en laten rapporten produceren met de boodschap: de minister heeft gelijk. "Dat was voor Theo het argument dat er een eigen bureau voor de milieubeweging moest komen."

Samen met onder anderen Michiel Schaepman richt Postma in 1979 het Centrum voor Energiebesparing op, een sociale onderneming avant la lettre. Betalende opdrachtgevers, geen subsidies, onafhankelijk en met een missie. Hijzelf wordt de eerste directeur van het bedrijf, dat in opdracht van derden contra-expertises bij energievraagstukken verricht. Het eerste project heet Aktie E en is gericht op voorlichting over energiebesparing. CE wordt belangrijk voor de milieubeweging, als leverancier van kennis, niet als spreekbuis.

Potma's meesterwerk wordt het CE-scenario. Die uitgebreide studie schetst hoe je een groene economie kunt bereiken en dat welvaart niet gestoeld hoeft te zijn op permanente groei. Het draait om het scheppen van zinvolle werkgelegenheid en behoud van welvaart door zuiniger om te springen met het milieu, energie en grondstoffen. Via de belasting kun je arbeid goedkoper maken en het gebruik van grondstoffen duurder. Het principe 'de vervuiler betaalt' staat in dit verhaal centraal.

(tekst loopt door onder de afbeelding)

Theo Potma, halverwege de

jaren tachtig. © RV

Geen warm onthaal

Als het stuk uitkomt, in 1982, zit de wereld net in een recessie. In dat barre economische klimaat krijgt het CE-scenario geen warm onthaal. Potma laat zich daardoor echter niet ontmoedigen. "Als een locomotief werkte hij door", vertelt Rooijers. "Frustratie kende hij niet. Theo was een vrolijk man, nooit sikkeneurig." Zelf zei hij: "Voor echte oplossingen zal gewacht moeten worden totdat ook een blind paard de noodzaak ervan inziet." Later is zijn gedachtengoed door veel partijen overgenomen." Voor zijn verrichtingen is Potma benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

"Ik zie Theo als de grondlegger van een verstandig milieubeleid", zegt Jan Paul van Soest. Hij volgt Potma in 1990 op als directeur van CE Delft, dat anno 2017 nog altijd geldt als een gerenommeerd onderzoeksbureau. De grondlegger zelf zit na zijn vertrek zeker niet met de handen over elkaar. Met zijn blocnote altijd in de aanslag legt hij zich weer meer toe op praktische uitvindingen. Zo ontwerpt hij een vrijezuigermotoreen ingenieus aandrijfsysteem dat vergeleken met een verbrandingsmotor de helft minder energie nodig heeft om een auto te doen rijden, de helft kleiner is en bovendien de stikstofuitstoot met driekwart vermindert. Hiervoor richt hij het bedrijf Innas op, waar zijn zoon Jeroen nog altijd werkt.

Potma is vader van twee kinderen. Zijn eerste vrouw, Magda Rondel, overlijdt in 1992. Hij is dan al met pensioen, maar zijn brein staat nooit stil. En dus blijven de uitvindingen komen, zelfs als hij vanuit zijn ruime woning in de Randstad verhuisd is naar een fijne flat in Zutphen, met vrij zicht op de IJssel. "Zo gedreven als hij was, zat hij hier zelfs soms te lassen in de slaapkamer", vertelt Heleen van Dam-IJdo.

Potma ontwerpt onder meer kandelaars, die kaarsen op slimme wijze laten doven, zonder dat kaarsvet verloren gaat. "Hij maakte ze zelf en leverde ze aan designwinkels" vertelt Van Dam. Hij vindt nog een fiets met automatische versnelling uit en probeert het ontwerp te slijten bij grote fabrikanten. Rooijers: "Dat tekent Theo. Hij was vasthoudend. Had hij een goed idee, dan moest er ook iets mee gebeuren." De laatste jaren werkt hij aan een zelfstabiliserende fiets voor gehandicapten en ouderen. Voor dit project schrijft hij zich op zijn 84ste weer in bij de Kamer van Koophandel als jonge ondernemer.

In 2006 wordt Potma getroffen door een hartinfarct. Een arts die in de buurt is, redt met een reanimatie zijn leven. "Hij heeft er nog elf jaar bij gekregen", vertelt Heleen. Een lekkende hartklep geeft uiteindelijk problemen. Zijn actieradius wordt wat minder. Opnieuw gaat hij op zoek naar een oplossing. Zelf. "Hij verdiepte zich met behulp van medische boeken in de werking van het hart", vertelt Heleen. "Hij dacht: een nieuwe terugslagklep voor het hart moet toch te maken zijn?" Voordat hij het antwoord heeft gevonden overlijdt Potma, thuis in zijn slaap.

Theo (Theodorus Gerhardus) Potma werd geboren op 30 augustus 1932 in Sneek. Hij overleed op 6 juni 2017 in Zutphen.